

3. ՊԵՏՐՈՍ ՖԵՐԴԱԹԵԱՆ Ի

Մխիթարեան Միաբանութիւնս իւր սիրելի անդամներէն եւ «Հանդիսի», խմբագրութիւնս իւր փութաջան աշխատակիցներէն մին կորսնցուց յսոժին Հ. Պետրոս Ֆերճաթեանի, որ ի ծաղիկ տիս հասակին՝ այն ինչ 31ամեայ վաղաժողիկ եղաւ հոգւոյ. 17ին Կերլս Հայաքաղաքին մէջ զոհ երթալով դժոյգակ ախտի մի:

Երիտասարդ Հանգուցեալը ծնած էր յԵսթիշէնի Փոքր Ասիոյ, 1883 Նոյ. 5ին: Իւր ծնողքն Զաքարիա եւ Մարիամ Փերճաթեան լծելու չբաւոր, բայց գուրգուրանօք կը մտածեն իրենց միակ արու զաւակին ապագային վրայ եւ ընտիր կրթութիւն մը տալու նպատակաւ կը խաբեն տեղւոյն գաղղիական դպրոցը. զոր երեքամիս ընթացքէ մը վերջը կը թողոյ, հետեւեալու իւր սրտի ծայնին, որ զինքը եկեղեցական կեանքի կը յորդորէր: 1897 Նոյ. 5ին կը հասնի Վիեննա մոնեղու Մխիթարեան Կոնքրանցը, ուր 4 տարի վերջը ուխտի կ'անդամագրուի (23 Փետր. 1902): Ուսումնական ընթացքի յաջողութեամբ աւարտելէ ետք կը ծննդադրուի քահանայ (25 Ապրիլ 1909) եւ այնպէս կը մտնէ գործնական օգնական թանգարանում: 1909—11 կ'անուանուի Վանքի Հնութեանց թանգարանի օգնական թանգարանապետ եւ դասաւոր: 1911 ամսոր կ'աւարտի Զմիռնիս, ոսկից քիչ յետոյ կը փոխադրուի Կերլս Հայաքաղաք տեղւոյն Ազգային որբանոցին մէջ պաշտօնավարելու. հոն 1913ին Ազգ. թանգարանի վարչութենէն կը հրաւիրուի ընդգրկելու օգնական թանգարանապետի պաշտօնը, զոր եւ յսոժին կ'անուոյ: Այսպէս պայծառ ապագայի մը կը դիմէր յուսովից . . .

Բայց Վերին Նախախնամութիւնը ուրիշ կերպ տնօրինած էր: Եւ ահա կը մատնուի 1914 Հոկտեմբերին պաղատութեան մի, որ հետոք բերելով թորի ծանր բորբոքում մը՝ կարճ ժամանակի մէջ կը հաշէ զինքը ի մահ, ի մեծ սուգ Միաբանութեանս եւ իւր շրջակայից: Ասկորդ է ի մէջ բերել հոս այն սրտաբառի դամբանականները, զորոնք արտասանած են Գեղ. Գրիգոր Վ. Ըստկարեան եկեղեցւոյ մէջ հունգարերէն լեզուաւ եւ Պր. Ա. Էժդահար՝ չիւրմիս առջեւ՝ յայերէն:

Հանգուցեալը քաց ի բուն եռանդանէ՝ Միաբանութեան օգտակար ըլլալով՝ կը տածէր նաեւ առանձին սէր դէպ ի գրականութիւն. առ այս կը նպաստէր իրեն իւր քաղմութիւ լեզուաց հմտութիւնը. գիտէր քաց ի յայերէնէ՝ լատիներէն, յունարէն, գերմաներէն, գաղղիերէն, անգղիերէն, տաճկերէն, հունգարերէն եւ ռումաներէն: Արդէն դպրոցական շրջանին մէջ եղած ժամանակ ցոյց կու տար այս հակումի, մասնաւորապէս դէպ ի մայրենի լեզու եւ սուրբ Գրոց ուսում. եւ կը տեսնենք զինքը զբաղած ազատ ժամերուն՝ հին մատենագրութեան եւ անոց վերաբերեալ քննութեանց ընթերցմամբ, ոսկից փութաբանութեամբ կը հաւաքէ թուրք եւ ասորիներէն եւ Ս. Գրոց հայերէն թարգմանութեան հայոյղ նիւթեր՝ յատկապէս՝ զրաւմի կոլումներ (Bibelzitate). եւ դպրոցական սեղանն ընդունած դեռ նա ընթերցած էր արդէն Ծ. դարու մեր հարուստ գրականութիւնը, որուն արդիւնքն կ'ըլլայ Հայերեմ լեզուի ճշտութեանց բառարան մը եւ քուրթ Գրոց վերաբերեալ միջոց հարաւոր հաւաքում մը. զորոնք միշտ ճեղքի տակ ունէր եւ օր աւուր կը մշակէր. ասոնք լծելու այժմ՝ իրեն լեզուի աշխատութիւն ախտի մասն անախպ, բայց օգտակար ծառայութիւն ախտի մատուցանեն ամէն անոց, որոնք կը հետաքրքրուին Ս. Գրքով:

Այս հաւաքումի կը կազմէր Համագուցեալը իրրեւ պատրաստութիւն Ս. Գրոց քննական հրատարակութեան. իր գաղափարականն էր կատարել Ս. Գրոց Հայերէն թարգմանութեան քննական հրատարակութիւն մի՝ համեմատութեամբ ձեռագրաց եւ հնագոյն հայ մատենագրութեան մէջ պահուած կոշտմտերու, այն համեմատմբ որ շատ անգամ՝ ձեռագրաց պէս պէս ընթերցուածոց հնութիւնն միայն այսպիսի վկայութիւններով կրնայ գնահատուիլ ըստ արժանւոյն:

Ի լրումն այս ձեռնարկութեան կը պատրաստէր նաեւ աշխատութիւն մի՝ Մեկ-Ուղղակիւմ գրականութեանը Հայոց քով:

Այն ինչ թեւակոխած գործնական կեանքի մէջ՝ Համդիսի խմբագրութենէն յամենուեցաւ իրեն կազմել 1896—1910 շրջանի ազգային եւ օտար-ազգային հրա-

տարակութեանց ցուցակը: Որչափ ռազմաշիստ գործ էր այս: Եւ սակայն Հ. Փէրհաթեանսիքով կը համակերպի եւ իւր լոյիկ, տոկոն եւ մանրակրկիտ գործունէութեամբ կը կազմէ գայն յրմթացս երկու տարիներու՝ քամնեւով երկու մասի 1. Յուցակ եւրոպական-հայկական հրատարակութեանց (իր 1.500 հատոր). եւ 2. Յուցակ ազգային հրատարակութեանց: Ա-

Հ. ԳՅԵՐԻՍ ՓԷՐԿԱԹԵԱՆ

նաշին մասը սկսաւ արդէն 1911ին մաս առ մաս լոյս տեսնել կեղեցւոյն Հայերէն ձեռագրաց ցուցակը կազմելով. այս աշխատութիւնս որ աւարտած է, կը յուսմք ընել ինչպէս հրատարակել Համդիսի մէջ իրրեւ շարունակութիւն Ա. Բ. Ի աշխատութեան:

Այս տեղ կը թուենք Համագուցեալն տպագրեալ յօդուածները, գրուած մասամբ հայերէն եւ մասամբ գերմաներէն եւ լատիներէն:

1. Անամիա Շիրակացոյ անտիպ էջերէն. Համդիս Ա/Ի. 1908, էջ 20—23.
2. Թուղթ Յովնանու Ա. Ե. § 6—8. Անդ 1908, էջ 63—64.
3. Արեւելագէտներու ժեմիջազգային համաժողովր. Անդ 1908, էջ 381—82.
4. 1907 եւ 1908 թիւ տեսած հայերէն թերթերը. Անդ 1909, էջ 27—30, 126—27.
5. Հայաստան ինչ Հրէաստան. 1910, էջ 321—24.

6. Յուդակ երոսական-հայկական նրատարակութեանց 1896—1910. Համդէս 1911—1914. Նաեւ առանձին արտատպում (մեղ մամուլ).
7. Զրիստոնէայ Հայաստանի եւսերիսի ճկեղ. Պատմութեան մէջ (L. Duchesneի), Թարգմ. 1910, էջ 318—71.
8. Մարկոսի Աեւտարանի Ժ.Չ. 9—20 նամարները Հայոց թով. Ի նուարմնի "Թուշարմն", էջ 372—78:
9. Der Jobprolog des Julianos von Halikarnassos in einer armenischen Bearbeitung. (Թարգմ. լատ.) Ի թիւրքին Oriens Christianus, 1911, S. 28—31.
10. Denkmäler altarmenischer Messliturgie. 1. Eine dem heil. Gregor von Nazians zugeschriebene Liturgie. (Թարգմ. լատ.) Oriens Christianus 1911, S. 204—14.
11. — 2. Die angebliche Liturgie des heil. Katholikos Sahak. (Թարգմ. լատ.) Oriens Christianus 1913, S. 16—31.
12. Vorläufiger Bericht über die armenischen Uebersetzungen des Buches Jesus Sirach. Ի թիւրքին Theologie und Glaube 1913, S. 601—63.
13. Eine bisher unbekannte Lesart zu Joh. 21, 17. Theologie und Glaube 1913, S. 220 ("Արածեալ գրիս իմ", ընթերցումսի մասին):
14. Zur Edition armenischer Urkunden. Ի թիւրքին Theologie und Glaube 1914, S. 222—23.
15. Մատենագիտական տեղեկութիւններ հայկական նրատարակութեանց վրայ՝ 1910—1914 տարիներու նամար Ի թիւրքին Oriens Christianus (1910—1914):
16. Եօդումներ Զմիւնիոյ Դաշիթ թերթին մէջ (1912—1913):

Մատենախօսութեան նամակ Անտոնիոյ մէջ F. C. Gonybears, The armen. Version of Revelation and Cyrill of Alexandrias Sholia. ԻԱ. 350.

Առաքել Սիւնեցի՝ Աղամկիրք. ԻԲ. 92.

Թէոփիլ՝ Ամնուն տարեցոյցը 1908, ԻԲ. 191.

O. Isopescul, Der Prophet Malachias, ԻԲ. 319.

Ա. Վ. Սիւնեան՝ Աեւտարանի կամ Նոր հոտակարան. ԻԲ. 351.

Տիմիթէոս Կոյ հայ մատենագրութեան մէջ. ԻԻ. 29.

II. Zschokke, Historia Sacra. ԻԻ. 381.

B. Violet, Die Extra-Apokalypse, ԻԻ. 599.

H. Herkenne, De veteris latinae Ecclesiastici capitibus I—XLIII, ԻԻ. 252.
Maximilianus Princeps Sax., Praelectiones de liturgiis orientalibus. ԻԻ. 117.

Իրբի ճշմարիտ մշակ թէւս սուղ ժամանակ մի վայելից ճեպան Այգլոյն մէջ, բայց գործածեց նա իրեն շնորհում ժամանակը ամենայն բարեխղճութեամբ, թէ Միսիթարեան Ռիստի եւ թէ ազգային գրականութեան ի շահ:

Հանգիստ յաւիտեան իր նոյնոյն:

Հ. Ն. Ա.